

ЕКОЛОГО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті розглядаються проблеми самосвідомості особистості в аспекті самовизначення по відношенню до зовнішніх і внутрішніх чинників своєї повсякденної активності. Актуальність теми обумовлена посиленням деструктивного впливу життєдіяльності сучасної людини на навколишнє середовище. Відзначається, що психологічним умовою екологізації життєдіяльності є здатність особистості до самовизначення. Важливим чинником самовизначення є ідентичність особистості. У сучасній психології домінує ідея про наявність двох основних аспектів ідентичності - орієнтованого на соціальне оточення (соціальна ідентичність) і на унікальність проявів особистості (особистісна ідентичність). Доводиться, що універсальними механізмами підтримки особистістю уявлень про свою ідентичність є персоналізація і психологічне привласнення об'єктів її життєвого оточення. Описана дія цих механізмів у повсякденному житті. Показані відмінності в проявах механізмів персоналізації і психологічного привласнення в умовах, коли у особистості домінує орієнтація на соціальне, або на особистісне самовизначення. Теоретично обґрунтовано гіпотезу про те, що прояви, які підтримують особистісну ідентичність, обумовлюють екологічність повсякденного життя людини.

Ключові слова: *психологія життєдіяльності, особистісна ідентичність, соціальна ідентичність, персоналізація, психологічне привласнення.*

В сучасних умовах людська життєдіяльність стає все більш загрозливим чинником руйнації довкілля. Вона потребує величезної кількості природних ресурсів та повертає у природу все більше відходів, які довкілля не в змозі утилізувати. Об'єктивно можливість становлення людської життєдіяльності як неекологічної закладена у способах «включення» природних ресурсів у її підтримання. Такі способи з розвитком суспільства стають все більш соціально, культурно, технологічно складними та різноманітними і в результаті забезпечують безмежні можливості ескалації людських потреб. Наша їжа, одяг, житло далеко не завжди розглядаються нами як засоби захисту від голоду, холоду, агресії. Вони можуть ставати засобами збагачення чи зберігання накопиченого багатства, засобами «самоекспозиції», підтримання уявлень про себе як

респектабельну, впливову людину тощо. Однак чи реалізується можливість становлення життєдіяльності конкретної людини як неекологічної залежить від цілої низки суб'єктивних чинників, починаючи від «тиску» на масову свідомість маніпулятивних технологій суспільства споживання і закінчуючи здатністю самої людини свідомо визначатися щодо них.

Важливим психологічним чинником екологізації повсякденної життєвої активності виступає здатність людини до самовизначення по відношенню до зовнішніх впливів та своїх внутрішніх спонук до цієї активності. Ядром самосвідомості особистості в аспекті самовизначення є її ідентичність, яка впливає на всі складові Я-концепції. За В.А.Петровським [8], який розробляє суб'єктний напрямок в психології особистості, бути особистістю - означає бути не тільки суб'єктом предметної діяльності, а також бути суб'єктом самосвідомості. Предмет психологічних досліджень особистості як суб'єкта самосвідомості - це відкриття та переживання людиною власного «Я», власної ідентичності.

Метою статті є визначення способів та механізмів впливу переживання людиною своєї ідентичності на сприймання, осмислення, внутрішнє та зовнішнє перетворення умов та обставин свого життя, та виділення таких механізмів, які забезпечують екологічність життєдіяльності.

Ідентичність – самовизначення особистістю себе в термінах психологічних, фізичних рис, соціальних категорій, внаслідок чого вона відчуває свою цілісність, тотожність, неподільність історії свого життя. Переважаючою ідеєю в сучасній психології є ідея про наявність двох основних аспектів ідентичності - орієнтованого на соціальне оточення (соціальна ідентичність) і на унікальність проявів особистості (особистісна ідентичність) (Дж. Мід, І. Гоффман, Ю. Хабермас, Х. Теджфел, Дж. Тернер, Г.^оБрейкуелл та ін.).

Соціальна ідентичність – це самовизначення особистості в термінах соціальних категорій (професійних, статевих, сімейно-рольових тощо), внаслідок чого о. відчуває себе належною до певної соціальної групи. Соціальна ідентичність складається з окремих ідентифікацій та визначається належністю людини до різних соціальних категорій: раси, національності, статі і т. д. [9].

Особистісна ідентичність - це самовизначення особистості в термінах фізичних, психологічних рис, усвідомлення власних цінностей, цілей внаслідок чого особистість відчуває себе індивідуальною та неповторною. Функцією особистісної ідентичності є прийняття самостійних рішень, що відповідають власним цінностям, цілям, припинення слідування ритуалізованому набору дій та рефлексія щодо цілей та тактики власної поведінки. Особистісна

ідентичність - сукупність характеристик, які роблять людину подібною собі (в часі та просторі) та відмінною від інших.

На думку Дж.Тернера та Х.Теджфела - авторів концепції динаміки ідентичності, особистісна і соціальна ідентичності є два полюси одного біполярного континууму. На одному полюсі - поведінка, яка повністю визначається особистісною, на іншому - соціальною ідентичністю. Зазвичай, поведінка знаходиться між цими полюсами, тяжіючи до одного з них. Соціальна ідентичність – є первинною по відношенню до особистісної, тобто з'являється першою в процесі розвитку індивіда та справляє вплив на формування останньої. Особистісна ідентичність, будучи сформованою, в свою чергу починає впливати на соціальну, спрямовуючи її подальший розвиток та переживаючи власну трансформацію [14; 15].

Узагальнення різних підходів до розробки проблеми змісту, динаміки та функцій вказаних видів ідентичності дозволяє виділити наступні функції ідентичності у життєдіяльності людини.

- Функції особистісної ідентичності:

- звільнення від тиску соціальних вимог та очікувань, внаслідок чого особистість здатна реагувати на соціальну ситуацію неповторним, індивідуальним чином;
- стимулювання прийняття нестандартних, креативних рішень, відхід від ритуалізованих, стереотипних способів поведінки, внаслідок чого особистість сприймає себе не як взаємозамінний екземпляр тієї чи іншої соціальної групи, а як індивідуальну, неповторну особистість;
- відповідальність за власні рішення та поведінку, що закріплюється за однією особистістю, а не розподіляється між членами групи.

- Функції соціальної ідентичності:

- регуляція поведінки в цілях пристосування до різних соціальних ситуацій;
- задоволення соціогенних потреб у визнанні, підтримці, належності до певної групи тощо;
- відчуття захищеності та стабільності, завдяки ідентифікації з певною групою.

В контексті теми нашого дослідження, виходячи з наведених визначень, можна вважати, що розвинена особистісна ідентичність, уявлення особистості про себе як неповторну індивідуальність, зумовлюють логіку її життєвої активності, прагнення у ній протистояти тиску стандартів та вимог суспільства споживання. Однак без розкриття психологічних способів та механізмів цього протистояння неможливо зрозуміти як складається та діє така ідентичність у реаліях сучасного суспільства споживання, немож-

ливо виділити умови, шляхи та засоби її спрямованого формування в процесі становлення особистості.

Переживання людиною своєї ідентичності впливає на організацію нею своєї життєдіяльності через загальнолюдське прагнення до вираження свого «Я». За К.О.Абульхановою, самовираження – це той спосіб, яким людина реалізує себе як особистість у діяльності, спілкуванні, рішенні життєвих завдань [1, с. 99].

Мотивація самовираження слугує своєрідним індикатором переживання особистістю своєї ідентичності. Такий зв'язок яскраво демонструють дослідження різних стратегій самовираження. Наприклад, в анкеті, що її заповнювали підлітки для вивчення таких стратегій, були переважно отримані відповіді двох типів. Перший - «я хочу показати себе», «я доведу, на що я здатен» тощо; другий - «хочу перевірити себе на найважчому», «хочу довести собі» тощо [1, с. 104]. На думку К.О. Абульханової різні відповіді демонструють різницю у рушійних силах самовираження, яка, як нам здається безпосередньо пов'язана із досягнутим особистістю рівнем ідентичності. Той хто «прагне себе показати» чи комусь щось «довести» орієнтовані на порівняння з іншими і відповідно виділяють якісь окремі, зовнішньо оцінювані (такі що можуть бути оцінені ззовні) якості для такого порівняння. Той хто хоче «перевірити себе на найважчому», хоче «довести самому собі» не орієнтується на порівняння з іншими, він має певний внутрішній критерій такої оцінки, яким по суті є уявлення про власну індивідуальність. Таким чином вже підліток здатен виражати себе як індивідуальність, чи як представник групи.

Ми вважаємо, що різні стратегії самовираження, які відповідають переживанню досягнутої ідентичності, проявляються у життєдіяльності і можуть бути зафіксовані у реальній життєвій практиці людини, у реальних внесках у свою життєдіяльність. Саме ця різниця у стратегіях самовираження, якщо вона існує і може бути дослідженою, зумовлює, багато в чому, екологічність/ неекологічність життєдіяльності.

Це припущення спирається на виділення двох аспектів, в яких розкриваються взаємозв'язки між проявами ідентичності людини і організацією нею своєї життєдіяльності. Сутність першого аспекту полягає в тому, що для підтримки і захисту своєї ідентичності суб'єкт трансформує середовище життєдіяльності та його окремі компоненти, немов би втілюючись в них, певним чином персоналізуючи їх. Сутність другого аспекту полягає в тому, що життєве оточення, яке виражає «Я» особистості, так чи інакше психологічно присвоюється нею, сприймається та переживається як «моє» і на цій підставі зберігається та захищається.

Однак, залишається не вивченим питання відмінностей у змісті персоналізації та «психологічного привласнення» життєвого оточення в умовах, коли в самосвідомості особистості домінують переживання чи-то особистісної, чи-то соціальної ідентичності. Якщо існують такі відмінності, то чи зумовлюють вони екологічність/неекологічність життєдіяльності людини?

Розглядаючи перший аспект, зазначимо, що поняття персоналізації життєвого середовища, було розроблене американським психологом І.Альтманом. Персоналізацію Альтман тлумачить як кількість змін, які людина здійснила у своєму оточенні з метою залишити у ньому індивідуальну печатку. «Персоналізуючи середовище... людина ставить свій індивідуальний відбиток на нього, інформує інших, де її місце починається і закінчується, а також являє світу свої цінності та переконання» [12, с. 9]. Персоналізація життєвого середовища включає різноманітні прояви актів символічного представлення іншим своїх інтересів, цінностей, своїх особистісних якостей (наприклад, акуратності, бережливості тощо) через оформлення, впорядкування певних об'єктів та просторів життєдіяльності. Акти персоналізації являють собою, за Альтманом, використання матеріальних маркерів-інформаторів, що містять таку інформацію, яку особистість бажає надати про себе іншим.

І. Альтман виділяє шість способів персоналізації середовища з точки зору її цілей та засобів:

1. Демонстрація своїх цінностей (політичних, філософських, духовних) шляхом вивішування лозунгів, плакатів, ікон та інших знакових маркерів;
2. Демонстрація своєї естетичної спрямованості шляхом експозиції малюнків, живопису тощо;
3. Повідомлення про певну подію чи значущій відрізок часу (експозиція мап, календарів, вирізок з газет;
4. Демонстрація речей, які повідомляють про нахили людини та якість її дозвілля (спортивні приналежності, та знаки досягнень, комп'ютер тощо)
5. Демонстрація свого зв'язку (прихильності, поваги, наявності спільної групи) із конкретними особами (фотографії близьких людей та знаменитостей);
6. Демонстрація своїх групових інтересів (шляхом вивішування плакатів, реклам кумирів, спортивних команд, артистів) [13].

Як бачимо, деякі з цих способів персоналізації життєвого середовища є способами повідомлення про прагнення пережити свою особистісну ідентичність, а деякі інформують про прагнення переживання соціальної ідентичності. В першому випадку персоналізація виглядає як індивідуалізація свого оточення, в другому – як типізація в межах стандартів групи ідентифікації.

А.В.Петровський [7] та В.°А.°Петровський [3] взагалі обґрунтовують ідею про наявність у особистості особливої потреби - потреби у персоналізації. Вона полягає у прагненні включити своє «Я» в свідомість інших людей шляхом участі у їх діяльності, а також глибше усвідомити та пізнати своє «Я», закарбовуючи себе у продуктах власної діяльності. При цьому глибина та масштаб особистості вимірюються не її прагненням, а тими вкладками (вміннями, знаннями, ідеалами), які залишилися в інших, чи у продукті діяльності.

Естонський дослідник М. Хейдметс показує, що потреба у персоналізації може задовольнятися по-різному у простих повсякденних речах та діях. Він розглядає, наприклад, оформлення різних житлових приміщень чи-то як засіб самоекспозиції, представлення себе іншим людям, чи-то як засіб вираження та укріплення своєї індивідуальності. Самоекспозиція, відбувається шляхом досить «багатого» і водночас «деіндивідуалізованого» дизайну вітальні чи фасаду житла, прагнення до індивідуального самовираження задовольняється підкресленням інтимності та неповторності спальні, робочого кабінету тощо. В такий спосіб людина демонструє оточуючому світу свої цінності, свою індивідуальність чи належність до певної спільноти [11] .

На основі узагальнення поглядів на сутність та витоки явища персоналізації, можна стверджувати, що прагнення втілення себе у світі є універсальним і може реалізовувати себе не тільки в актах соціальної взаємодії та перетворюючої діяльності, але й в повсякденній життєдіяльності, спрямованій на задоволення потреб життєзабезпечення. У повсякденній життєдіяльності таке прагнення виражає себе у поведінці, спрямованій на організацію певним чином свого повсякденного оточення – просторів, речей тощо. Є певні теоретичні підстави вважати, що така організація буде різною у людей з домінуючою модальністю переживання ідентичності, а саме - особистісної чи соціальної. В першому випадку персоналізація виглядає як індивідуалізація свого оточення, в другому – як типізація в межах стандартів групи ідентифікації.

Людина, яка схильна визначати себе у термінах особистісної ідентичності, буде облаштовувати різні життєві ситуації чином, необхідним для отримання інформації про себе як відмінної від інших, неповторної. Навіть у стандартне життєве оточення вона буде намагатися внести чи виділити в ньому ознаки, які зроблять його більш індивідуалізованим, несхожим на інші. Зміни у такому оточенні є сталими, відображають більше динаміку індивідуальності, а не мінливі стандарти та вимоги, груп, що її оточують.

Людина, яка схильна визначати себе у термінах соціальної ідентичності, буде облаштовувати різні життєві ситуації чином, схожим

з тим, яким їх облаштовує група, з якою вона себе ідентифікує. Її оточення має певні стандартні, типові ознаки. Наприклад, складно знайти індивідуальні риси в модно обставленій квартирі або зовнішності тинейджера, що належить до неформального угруповання. Саме розвинена соціальна ідентичність особистості робить її чутливою до впливу реклами, PR-технологій в різних життєвих сферах і ситуаціях. Зміни у життєвому оточенні такої людини є динамічними і відображають зміну стандартів та вимог груп, з якими вона себе ідентифікує. Підтримання такої динаміки потребує використання більшої кількості ресурсів: матеріалів, енергії, тощо і, таким чином, певною мірою зумовлює неекологічність життєдіяльності.

Сутність другого аспекту, який розкриває взаємозв'язки між ідентичністю людини і організацією нею своєї життєдіяльності, полягає в тому, що персоналізоване життєве середовище психологічно присвоюється особистістю, сприймається та переживається як «моє» і на цій підставі зберігається та захищається. Однак в контексті нашого дослідження залишається незрозумілим, чи може впливати різниця у способах персоналізації життєвого середовища, спричинених переживанням чи-то особистісної, чи-то соціальної ідентичності на ставлення до цього середовища в континуумі значень «моє – чуже»? Для відповіді на це питання звернемося до досліджень, у яких розглядається феномен психологічного привласнення та чинники, що зумовлюють його прояви.

У психології проблема власності, на відміну від інших наук, є практично не розробленою. Одним з перших у вітчизняній психології звернувся до її розробки О.Л Вернік, який, розглядаючи тлумачення поняття власність в різних науках зазначає, що зміст поняття «власність» в роботах економістів зводиться до рівня суто економічної категорії, правознавці схильні отожднювати «власність» з «правом власності», часто-густо використовуючи їх як синоніми. В психологічному дослідженні варто розглядати не явище власності як таке, а ставлення людини до тих чи інших об'єктів свого оточення як до власності [2].

В дослідженнях, які базуються на методологічних засадах функціональної психології і відповідно до них розробляють проблеми самосвідомості особистості, виділяються чинники психологічного привласнення зовнішніх по відношенню до суб'єкта об'єктів. В якості провідного чинника тут розглядається цінність об'єкту. Відповідно до засад функціоналізму, привласнюється те з зовнішнього світу, що має цінність для підкреслення, в різний спосіб, значущості людини. Так, У.Джемс, до складу так званої «емпіричної особистості» вводив ті об'єкти, які підкріплюють уявлення про свою значущість, багатство, приналежність до певної групи, тобто

в очах соціуму відповідають критеріям пристосованості до нього. Саме по відношенню до таких об'єктів виникають специфічні емоційні реакції (ними пишуться, страждають, коли їх втрачають). Вони викликають також відповідну поведінку особистості: оберігаються, захищаються нею, тому що завдяки цим діям особистість підтверджує свій високий статус [5].

Якщо обговорювати цю думку в термінах теорії ідентичності, то можна заключити, що людина привласнює ті об'єкти, які підкріплюють переживання себе як представника групи, тобто соціальну ідентичність. Зауважимо, однак, що змінюється мода, стандарти або обставини життя і людина відчужується від старого світу, відкидає його як непотрібний мотлох, замінює іншим, більш престижним і сучасним. Таким чином психологічне привласнення у даному випадку має невеликі часові межі і поведінка по збереженню та захисту привласненого також не триває довго.

Більш широко тлумачить цінність об'єкту як умову його психологічного привласнення А.А.Налчаджян. Він виділяє як структурний компонент особистості деякі елементи її матеріального оточення. Вони входять в структуру особистості в тому сенсі, «що на них проєктовані установки та якості особистості, якщо вони є посилювачами органів чи пов'язані з різними її ідентифікаціями (наприклад, коли предмет є подарунком коханої жінки), інтроєкціями (коли властивості предмету ... в якійсь мірі приписуються і власній особистості). В цілому це такі елементи, без яких життєдіяльність не можлива чи збіднюється» [6]. Всі ці елементи, за Налчаджяном, об'єднуються під назвою «Мое». Тобто привласнюється те, що підкріплює не тільки соціальну, але й особистісну ідентичність людини.

На нашу думку, розвинена особистісна ідентичність є чинником екологізації життєдіяльності в тому числі і тому, що вона стимулює сталі у часі процеси психологічного привласнення об'єктів життєвого оточення людини. Для обґрунтування цього припущення, розглянемо ще один чинник психологічного привласнення. За думкою А.Ш.Тхостова, таким чинником є відчуття авторства над певним об'єктом, яке виникає в результаті його освоєння. «Привласнення об'єктів відбувається тоді, коли ми можемо ними керувати, передбачувати, те що з ними трапиться, коли ми настільки їх освоємо, що сприймаємо їх частину себе, припиняємо відчувати їх як об'єктивно існуючі, натомість, відчуваючи їх продовженням власної особистості». Для ілюстрації цієї думки Тхостов використовує відому метафору «щупала», на яке в результаті рухової активності суб'єкта, немов би переноситься здатність відчувати, рецепіювати механічні властивості об'єктів. Тхостов наголошує на тому, що предмет, в результаті його повного освоєння,

оволодіння його властивостями, «врощується» в суб'єкта, особистість, яка, таким чином, немов би просувається назовні. Це таке реальне чи ідеальне опанування об'єктом, коли він перестає усвідомлюватися як такий, що протистоїть [10, с. 7].

Зазначимо, що момент керованості, авторства, необхідний для привласнення об'єктів, відображається у тому, що людина прагне привласнювати те, що зроблено власноруч. Цей момент Гегель характеризував таким чином: «... людина відчуває відносно всього того, чим вона користується та оточує себе, що все це вона зробила власними силами і що тому вона має справу з тим, що їй належить, а не з відчуженими предметами...» [4, с. 33].

Нам уявляється, що саме оволодіння об'єктами свого життєвого оточення може характеризувати самовираження людини із розвинутою особистісною ідентичністю, бо вона виявляє та стверджує свою ідентичність шляхом творення та розвитку індивідуально-неповторного світу. Цей світ, стаючи своєрідним розширенням особистості, зберігається та захищається нею.

Виходячи з викладеного, ми висуваємо припущення, що існує тісний зв'язок між сталим переживанням особистісної чи соціальної ідентичності, певною активністю у персоналізації об'єктів життєвого середовища та ступенем їх психологічного привласнення. Суб'єкти із розвинутою особистісною ідентичністю персоналізують своє життєве оточення шляхом створення його індивідуально-неповторного вигляду і на цій основі більш активно психологічно привласнюють його. Саме така активність є запорукою і виявом екологічності їх життєдіяльності. Висунуте припущення безумовно потребує емпіричної перевірки, і в разі його підтвердження - педагогічної уваги до розвитку та підтримання особистісної ідентичності людини.

В цілому, теоретичний розгляд проблеми психологічного змісту та проявів ідентичності особистості як чинника екологічності її життєдіяльності дозволяє зробити наступні висновки.

Важливим психологічним чинником екологізації повсякденної життєдіяльності особистості виступає її здатність самовизначатися по відношенню до зовнішніх впливів та своїх внутрішніх спонук в процесі організації життєдіяльності.

Ядром самосвідомості особистості в аспекті самовизначення є її ідентичність як переважаюча тенденція до визначення себе у термінах соціальних категорій (соціальна ідентичність), чи в термінах фізичних, психологічних рис, усвідомлення власних цінностей, цілей (особистісна ідентичність).

На теоретичному рівні обґрунтована ідея про те, що розвинена особистісна ідентичність, уявлення особистості про себе як неповторну індивідуальність, зумовлюють логіку її життєвої активнос-

ті, прагнення у ній протистояти тиску стандартів та вимог суспільства споживання.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская – М.: Мысль, 1991. – 300 с.
2. Вернік О.Л. Психологічні особливості образу довкілля в свідомості підлітків. Дисертація...канд. психол. наук / О.Л. Вернік – К., 2004. – 167 с.
3. Вложенный труд / Психология. Словарь. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с. – С. 54.
4. Гегель Г.В.Ф. Сочинения. Т. 12: Лекции по эстетике. Книга первая / Г.В.Ф. Гегель – М., 1938. – 472с.
5. Джемс У. Психология /У.Джемс. – М.: Педагогика, 1991. – 369 с.
6. Налчаджян А.А. Социально-психологическая адаптация личности / А.А.Налчаджян. – Ереван, Издательство АН Армянской ССР, 1988. – 78 с.
7. Петровский А.В. Вопросы теории и истории психологии / А.В.Петровский. – М.: Педагогика, 1984. – 272 с.
8. Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъектности / В.А. Петровский – Ростов-на-Дону, 1996. – 512 с.
9. Павленко В.И. Представления о соотношении социальной и личностной идентичности в современной западной психологии / В.И.Павленко // Вопросы психологии. – 2000. – № 1. – С. 135-142.
10. Тхостов А.Ш. Топология субъекта (опыт феноменологического исследования) / А.Ш. Тхостов // Вестник Московского Университета. Сер. 14, Психология. – 1994. – № 3. – С. 3-13.
11. Хейдметс М. Психология среды: становление и поиск / М. Хейдметс // Тенденции развития психологической науки. / Отв. ред. Б.Ф.Ломов, Л.И. Анцыферова – М.: Наука, 1989. – С. 242 – 254.
12. Altman I. The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal space, Territoriality and Crowding – Brooks Cole, Monterey, CA, 1975. – 256 p.
13. Brown B.B. Territoriality // D.Stokols and I.Altman (Eds.) Handbook of Environmental Psychology. – Vol.1. N.Y.: Wiley, 1987. – P. 505-531.
14. Tajfel H., Turner J. The social identity theory of intergroup behaviour // Psychology of Intergroup Relations, 2nd edn./Eds S. Worchel, W. Austin. Chi.: Nelson-Hall, 1986. – P. 7 – 24.
15. Turner J. Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour // Europ. J. Soc.Psychol. – 1975. – № 5. – P. 5 – 34.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Abul'hanova-Slavskaja K.A. Strategyja zhyzny / K.A. Abul'hanova-Slavskaja – М.: Мысл', 1991. – 300 с.
2. Vernik O.L. Psychologichni osoblyvosti obrazu dovkil'lja v svidomosti pidlitkiv. Dysertacija...kand. psyhol. nauk / O.L. Vernik – К., 2004. – 167 с.
3. Vlozhennyj trud / Psychologyja. Slovar'. – 2-e yzd., yspr. y dop. – М.: Polytyzdat, 1990. – 494 s. – S. 54.
4. Gegel' G.V.F. Sochynenyja. T. 12: Lekcyu po эстетыке. Knyga pervaja / G.V.F.

- Gegel' — М.: 1938. — 472s.
5. Dzhems U. *Psychologyja* /U.Dzhems. — М.: Pedagogyka, 1991. — 369 s.
 6. Nalchadzhjan A.A. *Socyal'no-psychologycheskaja adaptacyja lychnosty* / A.A.Nalchadzhjan. — Erevan, Yzdatel'stvo AN Armjanskoj SSR, 1988. — 78 s.
 7. Petrovskij A.V. *Voprosy teoryy y ystorry psychologyy* / A.V.Petrovskij. — М.: Pedagogyka, 1984. — 272 s.
 8. Petrovskij V.A. *Lychnost' v psychology: paradygma sub'ьektnosty* / V.A. Petrovskij — Rostov-na-Donu, 1996. — 512 s.
 9. Pavlenko V.Y. *Predstavleniya o sootnoshenyy socyal'noj y lychnostnoj ydentychnosty v sovremennoj zapadnoj psychologyy* /V.Y.Pavlenko // *Voprosy psychologyy*. — 2000. — № 1. — S. 135-142.
 10. Thostov A.Sh. *Topologyja sub'ьekta (opyt fenomenologycheskogo yssledovanyja)* / A.Sh. Thostov // *Vestnyk Moskovskogo Unyversyteta. Ser. 14, Psychologyja*. — 1994. — № 3. — S. 3-13.
 11. Hejdmets M. *Psychologyja sredy: stanovlenye y poysk* / M. Hejdmets // *Tendencyu razvytyja psychologycheskoj nauky.* / Otv. red. B.F.Lomov, L.Y. Anсыferova — М.: Nauka, 1989. — S. 242 — 254.
 12. Altman I. *The Environment and Social Behavior: Privacy, Personal space, Territoriality and Crowding* — Brooks Cole, Monterey, CA, 1975. — 256 p.
 13. Brown B.B. *Territoriality* // D.Stokols and I.Altman (Eds.) *Handbook of Environmental Psychology*. — Vol.1. N.Y.: Wiley, 1987. — P. 505-531.
 14. Tajfel H., Turner J. *The social identity theory of intergroup behaviour*// *Psychology of Intergroup Relations*, 2nd edn./Eds S. Worchel, W. Austin. Chi.: Nelson-Hall, 1986. — P. 7 — 24.
 15. Turner J. *Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour* // *Europ. J. Soc.Psychol.* — 1975. — № 5. — P. 5 — 34.

Рудомино-Дусятская Е. В. Эколого-психологические аспекты исследования личностной и социальной идентичности

В статье рассматриваются проблемы самосознания личности в аспекте самоопределения по отношению к внешним и внутренним факторам своей повседневной активности. Актуальность темы обусловлена усилением деструктивного влияния жизнедеятельности современного человека на окружающую среду. Отмечается, что психологическим условием экологизации жизнедеятельности является способность личности к самоопределению. Важным фактором самоопределения является идентичность личности. В современной психологии доминирует идея о наличии двух основных аспектов идентичности - ориентированного на социальное окружение (социальная идентичность) и на уникальность проявлений личности (личностная идентичность). Доказывается, что универсальными механизмами поддержания личность представлений о своей идентичности является персонализация и психологическое присвоение объектов ее жизненного окружения. Дана характеристика действия этих механизмов в обыденной жизни. Показаны различия в проявлениях механизмов персонализации и психологического присвоения в условиях, когда у личности

доминирует ориентация на социальное, либо на личностное самоопределение. Теоретически обоснована гипотеза о том, что проявления, которые поддерживают личностную идентичность, обуславливают экологичность повседневной жизни человека, проявления, которые поддерживают социальную идентичность, обуславливают ее неэкологичность..

Ключевые слова: *психология жизнедеятельности, личностная идентичность, социальная идентичность, персонализация, психологическое присвоение.*

Rudomino-Dusiatska O. Ecological and psychological aspects of studies of personal and social identity

The article deals with the problems of self-identity in terms of self in relation to external and internal factors of their daily activity. Relevance of the topic due to increased life destructive influence of modern humans on the environment. It is noted that the psychological condition of the greening of life is the ability of the individual to self-determination. An important factor of self - determination is the identity of the individual. In modern psychology the idea about availability of two main aspects of identity is dominated and based on social environment (social identity) and unique displays of personality (personal identity). Proved that the universal mechanisms support individual ideas about their identity is the personalization and psychological appropriation of objects of its life environment. We describe the effect of these mechanisms in everyday life. Showed the differences in the manifestations of the mechanisms of the personalization and psychological appropriation in conditions when the individual the focus on the social, or the personal self-determination dominates with personality. Theoretically substantiated the hypothesis that the displays that supports personal identity, cause environmental everyday life.

Keywords: *psychology of life, personal identity, social identity, personalization, psychological appropriation.*